

Közérdek és jogszabály módosulás.

Almási Antal kötelmi jogi kézi könyvében helyesen utal arra, hogy „számos fontos jogtétel annak az eddig rejtve maradt elvnek gyakorlati következménye, hogy minden magánjogi tevékenység és kettősen minden kötelmi jogi, végeredményben az emberi összeműködés fő célját, a nemzeti és állami élet megerősítését is szolgálja“. (I. k. 17. lap.) Almási tételének, amely egyre általánosabb felismerést és elismerést nyer, illusztrációit mutatják meg az alábbi sorok.

I. A Kúria Pk. V. 1547/1934. sz. határozatában (egyező határozat Pk. V. 4574/1933.) a vízdíj előnyös sorozása tekintetében döntött. A Kúria végzése miután utal arra, hogy a házigatlanok használhatósága elválaszthatatlanul kapcsolódik a főváros vízműveitől nyert vízszolgáltatáshoz és pedig nem csupán a szűkebb értelemben vett magánszükséglet ellátása szempontjából, hanem tűzbiztonság és egészségügyi közérdekből is, következtetését abban vonja le, hogy „a főváros a házaknak vízzel ellátását még abban az esetben sem tagadhatja meg, ha a vízdíj fizetését a kötelezett nem is teljesíti“, ehhez a Kúria befejezésül hozzáfűzi, hogy a vízdíj kielégítési elsőbbsége a gyári, ipari, fürdő és más hasonló üzemek, vagy vállalatok céljára felhasznált vízdíját nem illeti meg, mert annál nem forognak fenn azok a közszempontok, amelyeknél fogva a vízszolgáltatás nem tagadható meg a vízdíj fizetésének késedelmessége, vagy elmulasztása esetén sem.

A kielégítési elsőbbségnek a végzés tulajdonképeni tartalmát kitevő kérdésével e helyütt nem kívánunk foglalkozni, de kiemelni kívántuk a végzés hivatkozott indokolásbeli álsáfoglalását, amely azt mutatja, hogy az exceptio non adim pléti contractus szabályvilágával összefüggő az a szabály, hogy a szolgáltatás megtagadható az ellenszolgáltatás nem teljesítése címen, a szolgáltatás közérdekű jellege esetén nem alkalmazható, félretolódik. Emlékezetünk szerint a Kúria jóval korábban a szolgáltatás egyébként jogos megtagadásának elejtésével a szolgáltatás megtagadhatatlanságát mondotta ki a személtel fuvarozás: kötelezettségre, ugyancsak a személtel fuvarozáshoz fűződő közegészségügyi érdekek okából. A kúriai indokolás maga is elvi éllel szögezi le a vízdíj kérdésén túlmenően azt az állásfoglalását, hogy közérdekű szolgáltatásra az egyébként jogos megtagadás sem vehető igénybe. A döntésből a közérdek jogszabálymódosító, jogszabályeltoló ereje élesen kitűnik.

II. A másik példát nem a bírói gyakorlatból, hanem a magánjogi törvénykönyv codifikációs munkálataiból vesszük. A II. tervezet megjelenése után éppen a közérdek fokozottabb védelme érdekében fölvetettük azt a gondolatot, vajjon nem volna-e célszerű a végrendeleti alakszerűségek szigorán enyhíteni, a vég-

rendeletileg létesített közérdekű alapítványok megmentésére. A végrendeleti alakszerűségek egyéb funkciójuk mellett a végrendelet tartalmi helyességének is külső alátámasztói. A római jog egyik fejlődési szakáiban a végrendelet létesítésének formája a testamentum in comitiis calatis volt, amikor a végrendelező az ünnepélyesen egybegyűlt comitiák előtt jelentette ki végakaratát. A nagy nyilvánosság jelenléte bizonyos mértékig szorította a végrendelezőt arra, hogy olyan rendelkezést tegyen, amelyik a köz helyeslésével találkozik. Közérdekű alapítvány létesítése már magában a rendelkezésben hordja tartalmi helyességének belső igazoltságát, a köz helyeslésének elnyerését. Mindenképpen visszás érzést vált ki, hogy egy ily közérdekű alapítvány, amelynek jelentősége a nemzet életében is sokszor igen nagy arányú, megfenekeljék valamely alárendelt alaki sérelem okából. Ezt ép oly helytelennek érezzük, mint ha az új házépítés rendőri megvizsgálása azt eredményezné, hogy maga a ház kitűnően megépült, az sziklaszilárdan áll, de kiderülne, hogy az állványozás körül hibák történtek és az állványozás hibássága címen rendelnék el a kitűnően megépült ház lebontását. A végrendeleti alakszerűség végre is csak eszköz és ennek mindenhatósága ne hiusítson meg jelentős közérdeket reprezentáló alapítványok életreváltását. Ezt az annakidején sokaknak túlmesznek tűnő gondolatot a magánjogi törvénykönyv legújabb javaslatának 1838. szakasza jogszabállyá kívánja tenni, még pedig nemcsak a közérdekű alapítványok esetére, hanem az egész vonalon. Fabinyi Öröklési joga (Magyar Törvények Grill-féle kiadása) a hivatkozott szakaszhoz ritkítottan fűzi azt a megjegyzést, „merőben új jogszabály”. Történelmileg ez a megjegyzés kétségtelenül helytálló. De az erre való utalásban rejlő csendes ellenzés erejét szeretnők letompítani. A szakaszban foglalt szabálynak élő joggá válása közérdekű alapítvány javára minden esetre kívánatos, sőt ha a szabály a végrendelet egyéb intézkedései érvényességének* kérdésétől elkülönítetten, a közérdekű alapítványra korlátoltatnék, a bíróságnak az a feljogosítása, hogy az alaki kellékek hiányától eltekinthet, adott esetben nagyobb bizonyossággal hatályosulna.

Két idézettel zárnök le sorainkat. Az egyik Windscheid-Kipp hiradása: „Nach kanonischem Rechte bedürfen Verfügungen zu Gunstein von Kirchen und Stiftungen gar keiner Form.” (Pandecten III. k. 229. l.) A kánoni jog ezen tételével szemben az egyházi célú alapítványokat kivonnók az egyébkénti közérdekű alapítványokra szóló privilegizáló szabály alól, és pedig azért, mert az alakszerűségek egyik funkciója a végrendelezés befolyásmentességének biztosítása és épen egyházi célú alapítványok rendelkezésénél közel esik, hogy az esetleg a befolyásolás alapján születik meg.

A második idézet: Werböczy prologusából ered: „Est enim

iudicis officium magis laborare pro salute boni publici, quam singularis et bonum commune sit nobilius particulari." A közjó szolgálata tehát a magánérdek rovására a tripartitum szerint is a bíró feladata. (Prologus 15. cím 4. §.) B. S.

Tárgyi felelősség és kármegosztás. Ujabban komoly kritikák hangzanak el a bíróságoknak a veszélyes üzem tárgyi felelőssége kérdésében folytatott gyakorlata ellen.¹⁾ Különösen kifogásolják a bíróságok azt a gyakorlatát, hogy csak a sérült kizárólagos hibája esetén mentesítik a veszélyes üzem üzembentartóját a felelősség alól és hogy a vis major fogalmát túlságosan szűk körre szorítják. Ismételten hangsúlyozom azt a meggyőződésemet, hogy a méltánytalanságokat a veszélyes és nem veszélyes üzemnek a tárgyi felelősség szempontjából semmivel sem indokolt és a határok elmosódása folytán jogbizonytalanságra és ellentmondásokra vezető megkülönböztetése okozza és épen a tárgyi felelősség általánosítása útján, mely lényegileg csak a bizonyítási teher megfordítása, lehetne segíteni. (V. ö. Marton Géza dr. Polg. J. 1931. évf. 147., 242., ifj. Szigeti László Polg. J. 1925. évf. 293. old. Jogállam 1927. évf. 271. old.)

A bírói gyakorlat véleményem szerint az 1874. évi XVIII. t.-c. szellemének megfelelően jár el az üzembentartó exculpatió okainak elbírálásánál. A tárgyi felelősségnek indoka az üzem veszélyességén és „akinek a haszna, annak a kára” elvén alapuló az az elgondolás, hogy a sérültet mentse fel az üzembentartó vétkességének bizonyítása alól, aki az üzem belső viszonyaiban ismeretlen és a balesetnél igazán nem kívánható meg tőle, hogy annak lefolyását és okait megfigyelje. Az exculpatio is úgy van szabályozva, hogy a vétkesség kérdése ne kerüljön közvetve mégis előtérbe. Szerintem tehát helyes a bíróságoknak vis majorra vonatkozó és a vis major objektív felfogásának megfelelő értelmezése, mely szerint vis majornak csak olyan ellenállhatatlan erőt tekintenek, mely emberi erővel egyáltalában nem hárítható el és nem minősítik vis majornak az olyan erő működését, mely az üzem konkrét körülményei szerint nem volt elhárítható (szubjektív vis major), de általánosságban annak elhárítása nem lehetetlen (cui resisti potest). Ez a szigorú felfogás abban leli magyarázatát, hogy amennyiben a vis majort az üzem konkrét körülményeihez mérnök, úgy megint az üzem körülményei és az esetleges vétkesség kérdése vetődne fel, amelynek elbírálását a törvény szelleme épen ki akar zárni. Nem tekinthető vis majornak az út előreláthatatlan rossz állapota, ölmös eső hatása az úttestre, mert ezek emberi erővel elháríthatók és épen az üzem természetével járó veszélyek, épen úgy, mint egy minden gondosság mellett beálló motorhiba vagy féktörés. E tekintetben tehát dr. Sándorfy Kamill kúriai bíró úr aggályait nem osztom.

Ugyanezért harmadik személynek csak olyan ellenállhatat-

¹⁾ Így Dr. Sándorfy Kamill kúriai bíró Jogállam 1934. május-június.